

På vej mod Ny Økonomi?¹

Claus Thustrup Kreiner,

ph.d., lektor

Økonomisk Institut og EPRU,

Københavns Universitet

Artiklen belyser følgende spørgsmål: Hvad er Ny Økonomi? Hvorfor er begrebet opstået? Er der noget om snakken? Står vi overfor en ny Guldalder? Er der opstået en ny sammenhæng mellem vækst og inflation? Og endelig konkluderende: Er vi på vej mod Ny Økonomi? Svaret herpå bliver: "Måske, men i så fald er den endnu meget svær at få øje på."

Hvad er Ny Økonomi?

De fleste mennesker har efterhånden læst eller hørt et eller andet om Ny Økonomi. Men spørger man, hvad begrebet dækker over, vil man nok få meget blandede svar. Nogle mener måske at vide, at der er kommet ny banebrydende økonomisk teori. Andre har læst om de kolossale omvæltninger, som har ændret den amerikanske økonomi, og som i fremtiden også vil ændre måden, hvorpå "vores" økonomi fungerer. Endelig er der de, som føler sig mindre informeret, men som godt ved, at Økonomi er "in" for tiden – og de skal da i øvrigt også snart til en konference omhandlende de udfordringer, netop deres faggruppe står overfor i den Nye Økonomi.

Spørger man økonomer eller såkaldt økonomiske kommentatorer om en definition, bliver man ikke nødvendigvis meget klogere. Nogle bruger benævnelsen Ny Økonomi om IT-sektoren og relateret industri, mens Gammel Økonomi dækker over den traditionelle industriproduktion. Andre igen definerer Ny Økonomi ved, at den økonomiske vækst primært er drevet af Informationsteknologi. Mere radikalt kan Ny Økonomi defineres som et regimeskift. Hermed menes, at IT og til dels også globalisering vil implicere, at økonomien indtræder i et nyt regime, som er fundamentalt anderledes end tidligere. Dels vil økonomiens funktionsmåde være ændret, således at den ikke længere kan forstås udfra konventionel økonomisk teori, dels står vi overfor en ny industriel revolution, som vil bevirke væsentlig højere vækst i fremtiden.²

De mange forskellige opfattelser af, hvad Ny Økonomi dækker over, giver naturligvis anledning til en række misforståelser. Lad mig derfor starte med at diskutere, hvilken af ovennævnte definitioner,

der vil danne grundlag for den videre diskussion, og hvorfor. Den første definition beskriver en måde at kategorisere sektorer i økonomien og implicerer pr. definition, at den Ny Økonomi eksisterer, og at den opstod med IT. Definitionen giver dog ikke anledning til specielt interessante analyser/diskussioner – bortset fra at afgøre, hvorvidt sektorer i grænseområdet skal grupperes som det ene eller det andet – og er ej heller specielt naturlig: hvorfor ikke blot kalde sektorerne Ny Teknologi (eller IT) sektorer og Gammel Teknologi sektorer? Iflg. den anden definition kan den Nye Økonomi dokumenteres ud fra en påvisning af, at IT teknologi skaber økonomisk vækst. Her kan man spørge, om det er et specielt nyt økonomisk fænomen, at implementering af ny teknologi skaber økonomisk vækst – næppe. Tanken om et regimeskifte indeholder derimod en kontrast til tidligere økonomisk udvikling samt konventionel økonomisk tankegang og er dermed langt mere interessant og kontroversiel. Det er derfor denne form for Ny Økonomi, der er emnet for nærværende artikel. Mere præcist er det formålet med artiklen at belyse baggrunden for tanken om et regimeskifte samt at diskutere, hvorvidt et sådan skifte faktisk kan siges at være indtruffet eller forventes at indtræffe i nærmeste fremtid.

Hvorfor er begrebet opstået?

Siden 70'erne har termen "ny" været flittigt anvendt indenfor økonomisk teori: Nyklassisk makroteori, nykeynesiansk makroteori, nyere handelsteori osv. Det er således nærliggende at tro, at Ny Økonomi er opstået som en ny form for teoretisk syntese. Dette er dog ikke tilfældet.

En vigtig motivationskilde kommer derimod fra empirisk side, mere specifikt fra det lange og meget stabile opsving, som USA oplevede i 90'erne. Som nedenstående tabel viser, var væksten i BNP samt i BNP pr. indbygger fra 92 til 99 højere end gennemsnittet for de sidste 40 år under ét – og ikke nok med det, vækstraten accelererede fra første halvdel til sidste halvdel af 90'erne. Dette gav anledning til tanken om, at USA ikke blot var inde i en højkonjunktur (som skulle modsvares af en efterfølgende lavkonjunktur), men at den langsigtede vækstrate (omkring hvilken økonomien fluktuerer) var steget. Eller med andre ord, at man stod overfor et nyt regime, en ny guldalder med fx. 3-4% årlig vækst i BNP pr. indbygger de næste 25 år (se fx Shepard, 1997)

En del af produktionsstigningerne kunne kædes samme med et fald i arbejdsløsheden (fra 7,5% i 92 til 4,2% i 99), hvilket er helt normalt ved en højkonjunktur. Det er dog også klart, at det ad den vej kun i begrænset omfang er muligt at øge produktionen, idet de ledige ressourcer er begrænset af arbejdsstyrkens størrelse. For at få vedvarende vækst i ovennævnte størrelsesorden er det således

nødvendigt med højere produktivitetsvækst (dvs. vækst i BNP pr. arbejdstime). Det er derfor vigtigt at bemærke, at produktivitetsvæksten også var højere samt accelererende igennem 90'erne, jf. Tabel I.

Tabel I: Årlig vækstrate i produktion og produktivitet i USA

Periode:	1959-99	1992-99	1995-99
BNP:	3,4%	3,7%	4,1%
BNP pr. indbygger:	2,3%	2,7%	3,2%
Produktivitet:	1,6%	2,0%	2,4%

Kilde: Bureau of Economic Analysis, Bureau of Labor Statistics og egne beregninger.

Et andet forhold, som indikerede et regimeskift, var udviklingen i inflationsraten, som faldt fra 7,5% i 1992 til 4,2% i 1999. Dette stod tilsyneladende i kontrast til den konventionelle visdom om, at en højere end normal vækst fører til overophedning af økonomien og deraf afledt lønpres og inflation. En nærliggende konklusion er således, at man ikke længere behøver at frygte overophedning af økonomien, og som konsekvens heraf, at Alan Greenspan ikke behøver at føre så stram en pengepolitik.

Fortalere for Ny Økonomi ser den makroøkonomiske udvikling for USA som blot starten på et helt nyt regime, som altså bl.a. er kendetegnet ved væsentlig højere vedvarende vækst samt en ændret sammenhæng mellem vækst og inflation. Den primære årsag til regimeskiftet er udbredelsen af IT (men også den øgede globalisering), som dels giver anledning til enorme effektivitetsgevinster, dels skaber en hård konkurrence, der holder priserne i ave. Et slogan, man under tiden støder på, er: *Bits are fundamentally different than atoms*. Hermed menes, at software, e-mails mv. kan kopieres omkostningsfrit og transporteres med lysets hastighed i modsætning til traditionelle varer, og at konsekvenserne af den nye teknologi derfor ikke kan sammenlignes med noget tidligere.

Er der noget om snakken?

Det er oplagt, at IT påvirker os alle: 53% af husholdningerne i USA har en PC, der eksisterer 250.000 PC-softwareprogrammer, 263 millioner mennesker i verden har en e-mail adresse osv. Tal som 25 år tidligere alle var 0. På krak.dk kan man lynhurtigt finde den hurtigste vej fra x til y, på iso.dk kan man

bestille sine fødevarer og efterfølgende få dem leveret til døren, på boligzonen.dk kan man finde netop det hus, der passer til ens behov, pengepung osv. Muligheder som ikke eksisterede for bare 10 år siden.

Den teknologiske udvikling er gået utrolig hurtigt og bliver tit symboliseret ved Moore's lov opkaldt efter medstifteren af mikrochip virksomheden Intel, Gordon Moore, som proklamerede, at kapaciteten på den bedste mikroprocessor ville blive fordoblet hver 18. måned. Moore fik ret. Forudsigelsen kom på et tidspunkt, hvor der kunne være 64 transistorer på en mikrochip – i dag indeholder en Pentium-III 28 millioner transistorer.³

Der er mange positive effekter ved IT og globalisering. Begge dele må forventes generelt at sænke transaktionsomkostninger samt bidrage til øget informationsspredning og dermed teknologispredning. Produktionen af IT produkter er tit karakteriseret ved stigende skalaafkast og giver i mange tilfælde anledning til positive (netværks-) eksternaliteter - gevinsten ved at investere i et e-mail system er naturligvis ikke stor, hvis der ikke er andre koblet på, men vokser, jo flere der er koblet op på systemet.

Der er altså ingen tvivl om, at IT er en væsentlig innovation, hvis udbredelse giver anledning til store effektivitetsgevinster mv. Men man skal selvfølgelig være opmærksom på, at dette i sig selv ikke er noget nyt. Der er hele tiden nye innovationer. Historisk var togbanen drivkraften bag væksten i 1870'erne, organisk økonomi var det i 1890'erne, bilindustrien var den ledende sektor i 1920'erne, i 1950'erne var det TV og mediesektoren generelt, i 1960'erne var det flyindustrien osv. Spørgsmålet er, om IT blot er "et nyt skridt på vejen", eller om der er tale om en ligeså fundamental innovation som fx elektriciteten. Da Edison opfandt pæren i 1879, var han nok ikke klar over, at det ville gøre, at vi i dag har vaskemaskine, TV, IT mv. Elektricitet er dermed det, man kalder en General Purpose teknologi, som i sig selv giver anledning til en række nye opfindelser. Dette gælder også IT, men spørgsmålet er, om potentialet er i samme størrelsesorden. Det er ikke til at vide – men man kan jo have sin tvivl.⁴

Er de økonomiske karakteristika ved IT som sådan nye? Nej, det kan man næppe sige. Stigende skalaafkast har fx kendetegnet samtlige de ovenfor nævnte ledende sektorer. Informationsgevinster og netværkseksternaliteter går i hvert fald helt tilbage til telegrafens. Mht. globaliseringen, så er Verden jo ikke pludselig blevet global med deraf følgende fald i transaktionsomkostninger og øget konkurrence. Tænk fx på, hvad containerskibet har betydet for omkostningerne ved internationale transaktioner samt for den internationale konkurrence. Derudover skal man huske, at bl.a. den voksende service sektor

ikke er truet af konkurrence udefra. Således noterer Krugman (1997), at omkring 85% af den amerikanske økonomi må være upåvirket af den internationale konkurrence.

Ny Guldalder?

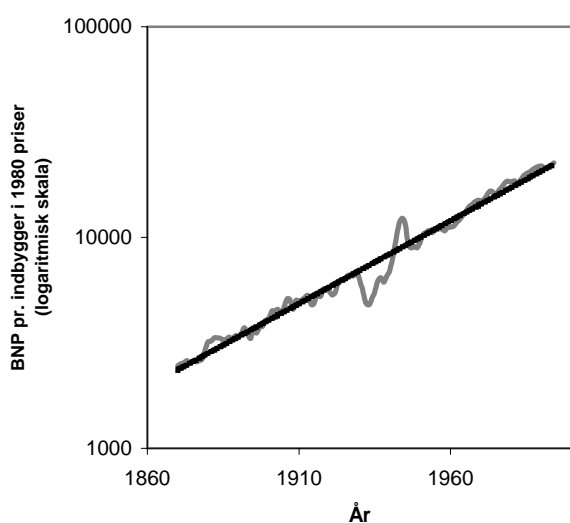
Om vi er på vej ind i en ny Guldalder med væsentlig højere vækstrater, er der i princippet ingen, som ved. Sikkert er det, at det vil kræve vedvarende højere produktivitetsvækst, hvilket i sidste ende forudsætter højere innovationshastighed, implementeringshastighed mv. Det er derfor interessant, at netop USA har oplevet høje vækstrater i produktiviteten, idet USA som Verdens økonomisk set førende land ikke kan skabe nævneværdig vækst ved at kopiere innovation mv. fra andre lande – m.a.o. må drivkræften komme fra skabelsen af ny teknologi. I lang tid var det overraskende svært at påvise, at implementering af IT teknologi skulle være drivkræften – med Nobelprismodtager Robert Solows ord “You can see the computer age everywhere except in the productivity statistics.” [Solow, 1987]. Nyere analyser har dog bekræftet, at IT har været en væsentlig drivkraft i 90’erne. Fx finder Oliner og Sichel (2000), at IT har bidraget med 2/3 af accelerationen i arbejdskraftproduktiviteten fra første del til anden del af 90’erne. Men det interessante er måske ikke så meget, at IT skaber øget økonomisk vækst, men snarere, om IT skaber - og i lang tid fremover vil skabe - ekstraordinær høj vækst svarende til et egentligt regimeskifte.

Vi kan ikke se ud i fremtiden, men hvad siger historien om udviklingen i den økonomiske vækst? Er der tegn på lange perioder med ekstraordinær høj vækst skabt af banebrydende ny teknologi? Figur 1 viser, at vækstraten (hældningen på kurven) i real BNP pr. indbygger i USA har været forbløffende stabil omkring de knap 2% p.a. de sidste 130 år. Det største udsving er krisen i 30’erne og den efterfølgende “catching-up”. De mange forskellige innovationer, der har været i denne periode, har m.a.o. ikke givet anledning til et knæk i kurven, et regimeskifte. I Figur 2 er udviklingen for de sidste 50 år “forstørret” op. Spørgsmålet er, om man her kan få øje på et regimeskifte? Vækstraten i BNP fra 92 til 99 var 3,7% og 4,1% fra 95 til 99. Til sammenligning var den årlige vækstrate 4,4% fra 59-69.

Endelig bør man overveje, om en del af den observerede vækst må forventes at være temporær. Hertil er det værd at bemærke, at investeringskvoten steg fra 14% i 1991 til 18% i 1999. Det betyder altså, at investeringsomfanget – og dermed kapitalopbygningen – voksede hurtigere end indkomsten. Det større kapitalapparat bidrager selvfølgelig til højere vækst, men – forudsat aftagende marginalprodukt på kapital – vil væksteffekten kun være temporær, hvis investeringskvoten forbliver

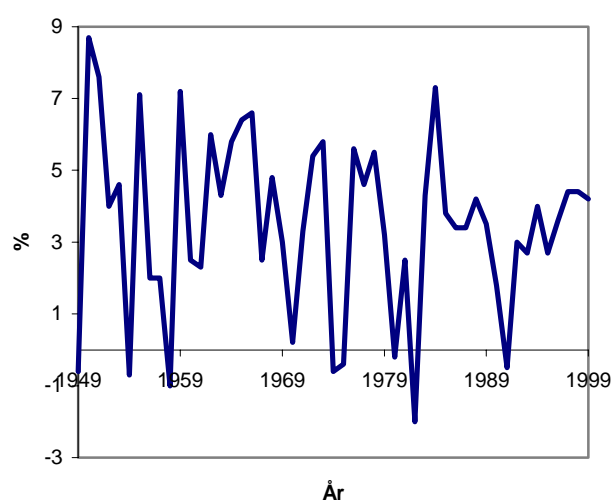
på 18%. Og en investeringskvote kan som bekendt ikke blive ved med at stige, da den er begrænset opad. Ikke nok med det, man kunne jo faktisk være nervøs for, at investeringskvoten ville bevæge sig tilbage mod de 16%, som har været gennemsnittet for de sidste 50 år – specielt da en stor del af kapitalopbygningen har været drevet af kapitalimport.

Figur 1: Udvikling i Real BNP pr. indbygger for USA, 1870-1994

Kilde: Maddison (1995)

Figur 2: Årlig vækst i real BNP for USA, 1949 – 1999

Kilde: Bureau of Economic Analysis

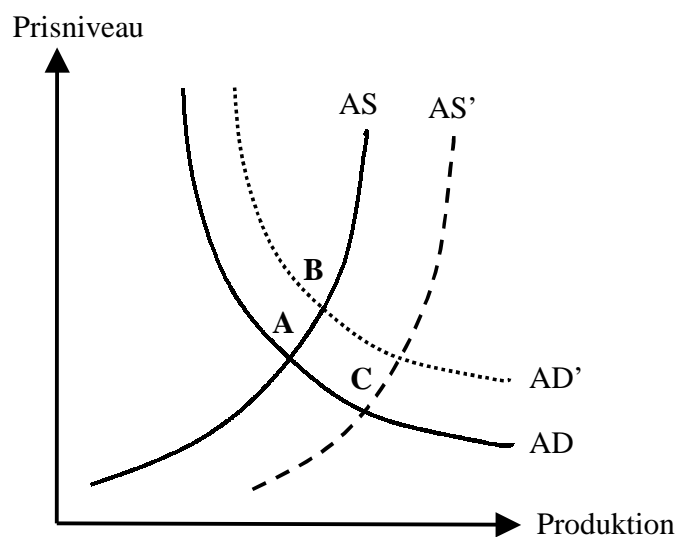
Konkluderende kan man altså sige, at ingen ved, om vi er på vej ind i en ny Guldalder med væsentlig højere vækstrater end tidligere, men at der er grund til at være skeptisk.

Ny sammenhæng mellem vækst og inflation?

Som sagt faldt inflationsraten med næsten 3,5 procentpoint i højvækstperioden fra 92 til 99. Dette er af mange økonomiske kommentatorer blevet betegnet som værende i modstrid med konventionel økonomisk teori.⁵ Det er det selvfølgelig også, hvis konventionel teori er en IS-LM-model udvidet med en simpel Phillips-kurve, som desværre er det eneste makroteoretiske fundament, mange går rundt med. Som konsekvens heraf er den aggregerede indkomst bestemt udelukkende af efterspørgselsiden i økonomien. M.a.o. er en højkonjunktur kun mulig rent teoretisk, hvis den aggregerede efterspørgsel

stiger. Dette er illustreret i Figur 3, hvor AD-kurven angiver aggregeret efterspørgsel efter varer og serviceydelser som funktion af det generelle prisniveau, mens AS-kurven angiver det aggregerede udbud. Rykker AD-kurven til AD' flytter ligevægten fra **A** til **B**, hvilket indebærer højere produktion/indkomst, men også højere priser, og dermed inflation. Men hov - forbedret teknologi påvirker primært udbudssiden, dvs. AS-kurven og ikke AD-kurven. For givne ressourcer kan virksomheden producere mere, hvorved AS-kurven flytter til AS'. Økonomien bevæger sig fra **A** til **C**, og konsekvensen er altså alt andet lige højere produktion og lavere priser. Kombinationen høj vækst og lav inflation afstedkommet af tekniske fremskridt er altså helt efter bogen.⁶ Bemærk endvidere, at højere efterspørgsel stadig alt andet lige øger det generelle prisniveau. Muligheden for overophedning af økonomien er altså stadig til stede, og ekspansiv pengepolitik er dermed ikke pludselig blevet et Columbus-æg, som kan stimulere økonomien på langt sigt uden at skabe inflation.

Figur 3: Konsekvens af forbedret teknologi iflg. konventionel teori

Har vi tidligere oplevet en “omvendt” sammenhæng mellem vækst og inflation? Ja, meget eftertrykkeligt, men med modsat fortegn: Olieprischokkene i 70'erne rykkede AS-kurven til venstre og skabte dermed kombinationen lav vækst og høj inflation. Lige så lidt, som man bør undre sig over denne mulighed for såkaldt stagflation, bør man undre sig over muligheden for det modsatte.

Der har også været fokuseret på, at der har været relativ små lønstigninger på arbejdsmarkedet i en tid med faldende arbejdsløshed. Dette er i modstrid med en gammeldags Phillips-kurve (dvs. en

negativ sammenhæng mellem arbejdsløshed og løn inflationsraten) tankegang. Her skal man være opmærksom på, at man fra 70'erne har vidst både empirisk (pga. bl.a. olieprischokkene) og teoretisk (pga. især bidrag fra den nyklassiske skole), at Phillips-kurven ikke er en stabil sammenhæng. Mainstream teori siger i dag, at en ekstraordinær stor efterspørgsel efter arbejdskraft leder til faldende arbejdsløshed og voksende *realløn*. Fra 95 til 99 var de årlige reallønstigninger 3,3% (2,3% for perioden 92 til 99), hvilket skal sammenlignes med 1,4% for hele perioden 59 til 99.

Endelig kan man spekulere over, om den relativt jævne konjunkturudvikling fra 90'erne vil fortsætte. Argumentet har her været, at øget information, bedre lagerstyring mv. vil sænke konjunkturudsvingene. Fx vil øget information mindske svingninger skabt af fejlagtige forventninger. Indtil nu ser det dog ikke ud til, at IT har hjulpet mange med at forudse det nuværende konjunkturtilbageslag i USA.

Lad mig afslutte med at aflive en alternativ konjunkturteori. Det har været påpeget, fx af Federal Reserve Bank of Dallas (1999), at stigende skalaafkast skaber faldende enhedsomkostninger og dermed faldende udbudskurver, hvilket bevirker faldende priser og større produktion, når efterspørgslen stiger (betragt fx konsekvensen af et skift fra AD til AD' i Figur 3, hvis AS-kurven er faldende). Dette er ganske korrekt for den enkelte virksomhed, men man bør huske, at det, virksomheden fastsætter, er prisen relativ til andre priser i økonomien. M.a.o. sker der her en forveksling af nominelle priser og relative priser. For at forstå dette, betragt følgende spørgsmål: Hvorfor skulle et ekstra 0 bag på alle pengesedler betyde øget produktion og lavere priser pga. stigende skalaafkast? Hvis alle økonomiske aktører er interesseret i reale størrelser, dvs. ikke lider af pengeillusion, vil den eneste konsekvens være et ekstra 0 efter priserne på alle varer i økonomien – altså inflation. Sagt på en anden måde, faldende udbudskurver for de enkelte virksomheder implicerer ikke i sig selv, at AS-kurven, som er en sammenhæng mellem produktion og nominelle priser, i Figur 3 er faldende.

På vej mod Ny Økonomi?

Implementering af ny teknologi påvirker – og har altid påvirket – økonomien. Og man bør selvfølgelig altid forholde sig til konsekvenserne heraf, ingen tvivl om det. Fx bevirker den nye teknologi, at musik er blevet et fuldstændig ikke-rivaliserende gode (dvs. omkostningerne ved at producere varen til én forbruger yderligere er nul), idet musikken blot kan downloades fra nettet af forbrugerne.⁷ Et tv-

program var tidligere et ikke-ekskluderbart gode (når programmet var sendt ud til én husholdning, kunne man ikke forhindre andre husholdninger i at tage signalet ned via deres antenne), men omkostningerne ved at dekode signalet er faldet så meget (og bliver forsvindende i fremtiden), at fx Brian Niensens boksekamp mod Larry Holmes i 1997 blev dekodet, således at kun de, som ville betale, kom til at se kampen.⁸ Ny teknologi bevirker således, at man må revurdere tidligere økonomiske analyser, og også at man må lave helt nye analyser for fx organiseringen af nettet.⁹ Andre samfundsændringer, fx institutionelle ændringer som oprettelsen af frie kapitalbevægelser, har samme konsekvens.

Hvornår er sådanne ændringer “Ny Økonomi”? Det er i sidste ende et definitionsspørgsmål – og man kan jo definere hvad som helst. Udlændinge kan fx læse om Danmark, at det højeste bjerg er “the Sky Mountain”. Men når en studerende i udlandet efter at have læst dette på nettet og dannet en masse associationer skriver en stil om mulighederne for bjergbestigning, skiløb mv. i Danmark, så bliver han/hun nok skuffet over sin karakter og føler, at betegnelsen var lidt misvisende – kun et meget højt bjerg bør kaldes Himmelbjerget. Tilsvarende bør Ny Økonomi dække over et regimeskifte, som implicerer et opgør med basale økonomiske sammenhænge eller konventionel teori. Ud fra den betragtning, vil mit svar på spørgsmålet, om vi er på vej mod Ny Økonomi, være: “Måske, men i så fald er den endnu meget svær at få øje på.”

Litteratur

1. Akademikernes Centralorganisation (2001): “Ny Økonomi – Nye Rammer for det Akademiske Arbejdsliv” (Foreløbigt notat).
2. Federal Reserve Bank of Dallas (1999): “The New Paradigm” Annual Report 1999: Dallas, USA.
3. Gordon, Robert J. (2000): “Does the “New Economy” Measure up to the Great Inventions of the Past?”, *Journal of Economic Perspective* 14(4), 49-74.
4. Hansen, Claus Thustrup og Søren Kyhl (2001): “Pay-per-view Broadcasting of Outstanding Events: Consequences of a Ban”, *International Journal of Industrial Organization* 19, 2001, pp. 589-609.
5. Krugman, Paul R. (1997): “How Fast Can the U.S. Economy Grow?”, *Harvard Business Review*, juli/august 1997.

6. Maddison, Angus (1995): “*Monitoring the World Economy 1820-1992*”, OECD: Paris.
7. Mann, Charles C. (2000): “The End of Moore’s Law“, *Technology Review*, maj/juni 2000.
8. Oliner, Stephen D. og Daniel E. Sichel (2000): “The Resurgence of Growth in the Late 1990’s: Is Information Technology the Story”, *Journal of Economic Perspectives* 14(4), 3-22.
9. Shepard, Stephen B. (1997): “The New Economy: What it Really Means”, *Business Week*, November 17-23, 38-40.
10. Solow, Robert M. (1987): “We’d Better Watch Out”, *New York Times Book Review*, juli 1987.
11. Varian, Hall R. (1999): “*Intermediate Microeconomics*”, W. W. Norton & Company, New York.

Noter

¹ Artiklen er baseret på mit foredrag i Nationaløkonomisk Forening d. 23. oktober 2000.

² Der findes mange andre – og som oftest meget upræcise - definitioner. Fx at Ny Økonomi er den post-industrielle økonomi, den vægtløse økonomi eller lign. Fællesnævneren for alle definitioner er dog, at IT er årsag til fundamentale omvæltninger.

³ Iflg. Mann (2000) er der dog stor sandsynlighed for, at Moore’s lov snart bryder sammen: “To accommodate Moore’s Law, the industry will have to beat fundamental problems to which there are no known solutions.”

⁴ For en uddybende og tankevækkende diskussion af dette, se Gordon (2000).

⁵ Denne opfattelse er efterhånden meget udbredt. Fx skriver Akademikernes Centralorganisation (AC) i et oplæg til et seminar om Ny Økonomi: “Netop det forhold at væksten fandt sted uden at inflationen, stik imod traditionel økonomisk tænkning, steg tilsvarende, blev af mange set som bevis for, at der var tale om nogle nye økonomiske sammenhænge - “en ny økonomi””.

⁶ Faktisk kan man forstå den faldende inflation i 90’erne udelukkende ved at se på en gammeldags kvantitetsligning: $M*V = P*Y$, hvor M er pengeudbuddet, V er omløbshastigheden, som er antaget konstant, P er det generelle prisniveau, og Y er den aggregerede produktion/indkomst. Forbedret teknologi øger væksten i Y , hvilket for given pengebeholdning reducerer P .

⁷ Bemærk, dette betyder ikke nødvendigvis, at det vil være tilladt. En vare kan godt være ikke-rivaliserende, men ekskluderbar, hvilket betyder, at man kan udelukke nogen fra at få varen.

⁸ Hansen og Kyhl (2001) analyserer konsekvenserne af denne nye mulighed for såkaldt pay-per-view tv-finansiering.

⁹ Således er der et helt kapitel omhandlende IT-økonomi i mikropensumbogen, Varian (1999), på 1. årsprøve af politstudiet.